

קישור להקלטה:
bit.ly/manitou1-7

נר חנוכה, מאמרי הראי"ה תמלול

שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו הפנימית מעקת הרוח היוני המתהדר ביפיפותו החיצונה שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה – השחרור שזכינו לו על ידי ההתעוררות הקדושה של תחית הרוח הלאומי על ידי גבורי קנאת הקודש החשמונאים הכהנים הקדושים, הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים. ההתנגשות של רוח יוון עם רוח ישראל, זהו פרוצס שאינו פוסק עד אשר יפוח היום הגדול, אשר בו יהיה נצדק קודש. אמנם כח החיים הגדול הטמון בהאור הצנוע שבנר החנוכה, הוא מבטיח לנו את בטחונו של הנצחון שלנצח ישראל. יהמו יחמרו המים העכורים של ימי החולין הסוערים הרוצים לבלוע כל קודש, ישטפו בעוז רעשם ממלכות ועממים אבל חוסן ישראל לעד לא ימעד. בתוכיותה של נשמת האדם ישנה הכרה שבלא אור הקודש, בלא נצוצי הקדושה המחיים את כל, אין עמדה לא לרוח האדם ולא לחברתו, ללאומיו, ולמלכיותו. והיכן הוא האוצר אשר האור הזה הקדוש בעצם טהרתו גנוז, הוי אומר באותו גוי קדוש אשר מני אז עד עולם הוא הנהו נושא את הדגל של תביעת הקדושה בטהרתה בעולם. בעתים נורמליות הננו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית, ידעו כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים כי אור עולם לנו ומאתנו קרנים להנהיר בהם ועל ידם ארץ וחוצות, ומצות נר חנוכה, הסמל הקדוש הזה, היא להניחה על פתח ביתו מבחוץ. בעת אשר הנהרה המקודשת מופיעה היא גם מבחוץ אין אנו צריכים לדאוג, כבר יודעים אנו ובטוחים אז שהפנים הוא מלא אורה "טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה". אמנם בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות

בעולם, שנאה פראית על ישראל ועל גזעו המקודש, בוז ומסטמה על כל קניני קדשו, עמדת תוללים ריקי לב ומוח המחללים את גאון עוזו, אז הנהרה שמבחוץ לא תוכל להגיה את המחשכים העבים שהם שולטים שם. אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קניני תרבותו הפנימיים, אל טהרת רוחו ונקיון כפיו, אל תורתו תורת אמת, המיוחדת לו, ואל מצותיו, שהן ארחות חייו לעולמים, לבנין ביתו על אדמת קדשו בכל עוז קנאת קודש, על פי תכונתו ועל פי רוחו, והנר הזה סמל נצחוננו מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את אורח חייו והארת נשמתו. ובנר הזה האצור אצלנו פנימה ידע נאמנה, שלא יחסר כל שהוא, מכל עשרו הרוחני ומכבודו כבוד האמת והצדק. וסוף כל סוף יבואו רחוקים ויכירו כי נחלת עולמים לתבל כולה, לנצחון הצדק והאמת להנצחת השלום והעמדת חיי האנושיות על מכונם האיתן והבטוח, נחלת גויים כולם, באחרית הימים, לא ממקום אחר תבא כי אם מבית ישראל ומשולחנו הגבוה: "תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה". ונפשות כל יצורים ימלאו צמאונם לכל נשגב וטהור, לכל אמת ואמונת אומן מההשפעה הטהורה אשר תצא מנר ישראל, אשר "בשעת הסכנה היה מניחה על שולחנו ודיו". ומטל חרמון היורד על הררי ציון, יצוה ד' את הברכה לישראל ואדם, כאמור והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ועוד ישובו בנים כולם יחד, לשיר מקרב לב ונפש, "זה חלקי מכל עמלי, עם ישראל חי, וחיה יחיה עד בלי די", ועבור תעבור סערת הסכנה במהרה בימינו, ונשוב אל מצות נר חנוכה להשיבה על מכונה, להדליקה על פתח ביתינו מבחוץ, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, על עמו ונחלתו סלה.

הרב קוק, מאמרי הראי"ה, נר חנוכה

מניטו: אז כיוון שאנחנו קרבים לחנוכה, אז חשבתי שכדאי ללמוד כמה מאמרים על חנוכה. אז הערב נלמד מאמר של הרב שנמצא בספר אחר – "מאמרי הראי"ה", אולי אתם מכירים את זה. ואם ירצה ה' בשבוע הבא, נלמד איזה קטע במהר"ל על חנוכה. אבל אם זה יהיה, ט' בכסלו, שני לחודש. אבל כדאי לרשום כבר שבנר ג' של חנוכה, ערב יום ג' של חנוכה לא יהיה שיעור. כי בחנוכה יש כל כך הרבה מסיבות שונות ומשונות...

אז פה יש לנו מאמר על מימרה אחת במסכת שבת (כא ע"ב) שאומרת – "נר חנוכה מצווה להניחה על פתח ביתו מבחוץ". וזה לא רק המצווה, זה המנהג הנהוג אצל המהדרין

במצוות, לתלות את החנוכייה בחוץ לעיני הכול. והגמרא אומרת – "ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו".

לפני שנגיע למאמר של הרב, אני רוצה להקדים בקצרה מכיוון שהמימרה נמצאת דווקא במסכת שבת, שאלה קצת כללית על חנוכה אבל כדאי לחזור עליה לפני שנתחיל בדיון עצמו. אנחנו יודעים שאין לנו ספרים על חנוכה וכשהגמרא רצתה לדבר על נרות של חנוכה היא מדברת על חנוכה, כאילו דרך אגב, כשהיא מדברת על נרות שבת. אני לא זוכר אם למדנו את הנושא הזה: למה אין ספרים, אין מקורות בכתב על חנוכה. בהקשר לתנ"ך עצמו התשובה היא פשוטה מאוד, כי המאורעות של חנוכה הם בתקופה מאוחרת, מאחרי סיום התנ"ך, זה ברור כן. אתם יודעים שיש לנו ויכוח עם הנוצרים על ה'מה שהם מגדירים', אני לא יודע אם יש ביטוי אקדמאי בעברית – Le Canon Biblique – איך אומרים את זה?

קהל (הרב אורי שרקי): 'כתבי הקודש'.

מניטו: הם אומרים ככה 'כתבי הקודש'? זה הוויכוח... יש לנו – תורה, נביאים, כתובים, ומוסיפים מה שאנחנו מגדירים 'ספרים החיצוניים', כן.

קהל (הרב אורי שרקי): Apocryphes Livres?

מניטו: Apocryphes בלועזית, כן. ויש להם ספר "המקבים" שמה אני חושב יש שלושה כרכים? ארבעה?

קהל: ארבעה.

מניטו: ארבעה כרכים חוץ מחוץ (צחוק בקהל). מי כתב את זה?

קהל (הרב אורי שרקי): כל ספר וספר מישו אחר, היה יאסון.¹

מניטו: מה?

קהל (הרב אורי שרקי): היה יהודי בשם יאסון.

1. יהודי הלניסטי מתקופת החשמונאים שגר בקיריניאה בלוב. הקהילה בקיריניאה הושפעה מהתרבות היוונית, אך שמרה על הדת היהודית ועל קשרים הדוקים עם אזור יהודה בארץ ישראל.

מניטו: אה, נכון, נכון עכשיו אני נזכר. טוב, זו בעיה בפני עצמה למה הנוצרים היו צריכים להוסיף את הספרים החיצוניים בספר שלהם, שזה לא התנ"ך. מכיוון שהנצרות התחילה ארבע מאות שנה בערך אחרי סיום הנבואה, הנבואה של נביאי ישראל. מכיוון שלפי טענתם, הנצרות זה המשך תקופת התנ"ך וזה שקר, זה סילוף ההיסטוריה. בין תקופת התנ"ך לנצרות יש כל התקופה של המשנה, היהדות עצמה. והנצרות התחילה כנאמר – מינות של היהדות. הם רואים את העניין ככה: קודם כול התנ"ך, התקופה של נביאי ישראל, הנבואה העברית, ואחר כך מצד אחד היהדות ומצד השני הנצרות.

אבל לאמיתו של דבר, מבחינה היסטורית זה ברור, זה לא נכון. ולכן כשילדו את הנצרות, היה להם איזה צורך למלא את החור הזה, של כל כך (הרבה) זמן ולכן הוסיפו לספר שלהם את כל הספרים האלו שנקראים "הספרים החיצוניים", זה ידוע לכם.

אתם זוכרים שיש משנה בתלמוד, זה נמצא במסכת חגיגה, אם אני זוכר, כן: "הקורא בספרים..." לא, לא זה דווקא במסכת סנהדרין בפרק חלק (סנהדרין פ"א מ"א).

קהל: "ר' עקיבא אומר הקורא..."

מניטו: אף הקורא. רציתי רק לצטט את המימרה עצמה – "הקורא בספרים החיצוניים אין לו חלק לעולם הבא". אולי נתחיל בזה, אחר כך נחזור לשאלה למה אין לנו ספר בכתב, מהמסורת שלנו, על חנוכה, כדי ל...

מי יכול להסביר את זה? עונש כל-כך חמור "מי שקורא בספרים החיצוניים" אין לו חלק לעולם הבא? וחץ מזה בגמרא, אחר כך, הגמרא שואלת כמאן? למשל? דוגמה לדעה מסוימת, ואז היא מביאה פסוק אחד מאותם הספרים (צחוק בקהל) של בן סירא... מי יכול להסביר את זה? תפסתם את השאלה? צריך להבין מה זה "הקורא בספרים" – זה לא דווקא מי שפותח ספר כדי לקרוא ולעיין, אלא כתוב "קורא", צריך לדייק במילה. מה...?

קהל: זו תורה בכתב ותורה בעל פה.

מניטו: תורה בכתב ותורה בעל פה, אז...?

קהל: אז הספר החיצוני הוא כאילו תורה בעל פה...

מניטו: כאילו שייכים לכתובים, כן. זו התשובה, אבל איך אנחנו קוראים את זה בביטוי של המשנה – "הקורא בספרים החיצוניים"?

קהל: זה מתייחס כאילו למקרא...

מניטו: כן, כאילו זה מקרא. בשיעור של הלשון, כשרוצים ללמוד תורה שבכתב אומרים "לקרוא", וללמוד תורה שבעל פה אומרים, יש מימרה כזו – "אם רגיל לקרוא – קורא, אם רגיל לשנות – שונה" (ברכות ד"ע). מי שרגיל ללימוד תורה שבכתב אז הוא "קורא" במקרא, וזה לא סתם "קורא"! כדי לדעת מה יש במקרא צריך ללמוד, אבל ללמוד את המקרא זה נקרא "קורא", זה מובן. אז מי שקורא את הספרים האלה כאילו הם מקרא אז ברור שאין לו חלק לעולם הבא, למה זה ברור?

קהל: כי זו לא תורה בכתב...

מניטו: סליחה?

קהל: זו לא תורה בכתב והם...

מניטו: עכשיו ההגדרה היא קצת יותר רחבה, זה לא דווקא התורה, החומש, אלא כל המקרא של התנ"ך – תורה, נביאים, כתובים. אז הם מתייחסים לספרים האלו, שאנחנו מגדירים אותם כ'ספרים החיצוניים' מהתנ"ך, כאילו זה מקרא ולכן קוראים בהם. אז העונש זה, אם אפשר להגדיר את זה כעונש – זה יותר חמור מעונש – אין להם חלק לעולם הבא. אני אמרתי מייד, כמובן, אם רואים בזה כמקרא, ברור שאין להם... למה?

קהל (הרב אורי שרקי): הוא חושב שהמקרא גם כן לא יותר מזה...

מניטו: זהו. מי שמתייחס לאיזה ספר מהספרים האלה, כאילו זה ספר ירמיהו, למשל, אז זאת אומרת שאצלם, בעיניהם, ספר ירמיהו זה כמו הספר הזה, ולכן אין להם שום מקרא. לכן כבר נכנסים בהגדרה של: "האומר אין תורה מן השמיים".

קהל: אבל מה היחס עם העונש?

מניטו: מה?

קהל: מה היחס עם העונש?

מניטו: טוב, לא שמעת את הסוף, ולכן שייכים כבר לאותה הגדרה של אלו שאין להם חלק לעולם הבא מכיוון ש"הכופר" – איך אומרת המשנה? – "האומר אין תורה מן השמיים".

טוב, זה נושא בפני עצמו רק רציתי, בהקשר לנושא שלנו, לסדר את זה. אבל זה נשאר קצת קשה מכיוון שמדובר בגויים!

קהל (הרב אורי שרקי): גוי שאומר שהוא ישראל?

מניטו: לא, קודם כול במשנה עצמה זה מדובר ביהודים. היו באותה תקופה, בהתחלה של המינוח, היו יהודים שאָבְדוּ את החוש של מה זה מקרא! כל ספר של אמונה, של היסטוריה דתית, אמונה, של אותה תקופה, ראו את זה כאילו זה באותה מדרגה, אותה רמה של כתבי הקודש, פשוטו כמשמעו. חוץ מזה יש בעיה עם הנוצרים כנוצרים שמגדירים את הספר שלהם כגילוי נבואי ומכניסים בזה ספרים שלא שייכים לקודש עצמו. אבל זה מתחיל ביהודים עצמם.

טוב זה... דרך אותן ההגדרות, אנחנו רואים שאם היה לנו סנהדרין, איך אפשר להגדיר את זה... אם היינו כבר באיזושהי תקופה שהתורה תהיה החוק האמיתי של עם ישראל, יש המון יהודים שכבר יצאו מכלל "חלק לעולם הבא". ולכן יש 'אריכות אפיים', מחכים עד שיבריאו מהפגם הזה כדי להטיל את התורה כחוק על עם ישראל. מבינים את זה? יש הרבה נושאים כאלו. יש לכם הרבה הרבה יהודים מתיוונים ממש, או משהו דומה להתייונות, שקוראים את המקרא כאילו זה "ספרים חיצוניים". לכן, לפי המשנה היינו צריכים לומר "אין להם חלק לעולם הבא" – הייתכן? זה קצת יותר מדי. לפי איזה כלל?

קהל: "כל ישראל יש להם..."

מניטו: לא.

קהל (הרב אורי שרקי): "אין דנים שוגג כמזיד" (הוריות ו ע"ב).

מניטו: לא, זה כבר מתחיל, המשנה אומרת: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" – מדברים רק על ישראל. קודם כול, מי זה "ישראל"? והיא ממשיכה: "ואלו שאין להם...". זה הכלל של 'תינוק שנשבה' (שבת סח ע"ב).² הם לא יודעים מה הם עושים, הבנתם את הביטוי? איך אמרת את הביטוי?

קהל (הרב אורי שרקי): "אין דנים שוגג כמזיד".

2. ראו גם כרתות ג ע"ב.

מניטו: זה, זה קצת דומה. אני לא יודע אם הם שוגגים, לעניין של שגגה. אולי זה יותר חמור מזה. זה, לפי דעתי, שייך לכלל של תינוק שנשבה. אבל לא בין הגויים, בין היהודים... (צחוק קל) מה רצית לשאול?

קהל: אפשר לקשור את הנושא הזה: "האומר אין תחיית מתים מן התורה"?

מניטו: אה, זאת אומרת, יש שאלה דומה: האם מספיק לומר דבר, דבר כזה כדי לאבד את החלק לעולם הבא? איך אתה מסביר את זה? זאת אומרת, מה...?

קהל: מי שאומר "אין תחיית המתים מן התורה" הוא אומר שהתורה לא מובילה לתחיית המתים.

מניטו: טוב, זו תשובה שלמדנו כבר פעם, אבל זו לא התשובה לשאלה שלך, כן. השאלה שלך, אם אני הבנתי, זה על המילה "האומר" – האם מספיק לומר דבר כזה?

קהל: מי שקורא ב'ספרים החיצוניים' האלה דומה ל"האומר", זאת אומרת שהוא משווה את התורה לספרים האלה.

[שכן נכנס לשיעור ושואל אם מישוהו שם את רכב ה-Volvo שלו בחוץ שחוסם חניה]

מניטו: לא, לא, זה קהל עני... (צחוק בקהל)

אני רוצה לדייק בשאלה הזו. כבר מובן שמי שקורא ב'ספרים חיצוניים', וזה מסביר את הסיפא של המשנה, זה דומה למי שאומר "אין תחיית המתים מן התורה". לא, לא, סליחה, למי שאומר "אין תורה מן השמיים".

קהל: "אין תורה מן השמיים".

מניטו: "אין תורה מן השמיים" זו אותה משנה, אבל אני לא יודע אם השאלה שלך הייתה על "אין תחיית מתים מן התורה", אבל זה דומה ל"אין תורה מן השמיים", ברור, כן. אבל השאלה שלי הייתה בתוך השאלה שלך, כבר ברישא של המשנה: מי שאומר דבר אפילו לא הגון, לא נכון – מספיק אמירה כדי שלא יהיה לו חלק לעולם הבא? כל כך?!

אז לפי דעתי צריך להבין את זה לפי לשון המשנה עצמה: "הם אמרו שלושה דברים" (אבות פ"א מ"א). למשל בפרקי אבות: "הוא היה אומר..." – רק זה היה אומר בכל החיים

שלו? אלא, האמירה ההיא זה יותר מאמירה: כך היה מבטא את הקנה-מידה של כל התורה שלו. בכל מה שהיה מלמד, סוף-סוף היה אומר אותו הדבר. אז "האומר" ככלל, "האומר", כעיקרון של כל החיים שלו, אז הוא עצמו – לפי ההסבר של הגמרא, הוא עצמו – לפי הכלל של 'מידה כנגד מידה', הוא עצמו סותר את דרך העולם. ולכן זו עוד דוגמה שאי אפשר לדון את הדור אלא לפי נתונים של הדור. מי שבא ואומר: אז נעשה חלוקה, אלו שיש להם חלק לעולם הבא ואלו שאין להם – רחמנא ליצולן! הרוב, הרוב יהיה בצד האחר... זה מסביר לנו למה אין לנו סנהדרין. מפחדים מזה. שמא נשארים בלי עם ישראל בכלל. תפסתם את חומרת [העניין]? טוב, זה מובן?

טוב, אז אני חוזר לשאלה היותר כללית: איך אפשר להסביר שאין לנו מקורות בכתב על חנוכה? בקשר למה ששייך לתנ"ך – כבר זה מובן. אבל בתורה שבעל פה – יש לנו למשל "מסכת מגילה", כן. יש לנו הרבה מסכתות על הרבה נושאים חשובים. חנוכה זה חשוב מאוד, כפי שתראו בלימודים על חנוכה. סוף-סוף זה התיקון של חטא המרגלים, אם אתם למדתם את הקשר הזה. ולמה אין מקור בכתב? מי יכול להסביר בקצרה, כי זה לא הנושא של הלימוד. אלא רק כדי להסביר – כשאנחנו רוצים ללמוד משהו בגמרא על חנוכה צריך לפתוח מסכת שבת, דרך אגב, כשמדברים על נרות שבת, אז מדברים גם כן על נרות חנוכה. יש שתי תשובות – התשובה הראשונה, כן...?

קהל: שמלכות החשמונאים לא הייתה מקובלת?

מניטו: זהו, זו התשובה הראשונה. אבל זה בא אחרי הרבה זמן. בהתחלה קבעו, בית המדרש של החשמונאים קבע: מאדם הראשון היינו מחכים את המאורע ההיסטורי שייתן את המשמעות של חנוכה בשנה, כן. זה לפי ה... קצת לפי תורת הנסתר, אבל אותו יום של כ"ה בכסלו היה חנוכה מדור אדם הראשון. שמעתם אולי דבר דומה?

קהל (הרב שרקי): מסכת עבודה זרה (ח ע"א)

מניטו: ולא היה המאורע האמיתי שנתן המשמעות ליום של "יהי אור". "יהי" בגימטריה כ"ה. עד שבא המאורע בתקופת המכבים. אז בהתחלה זה היה כשר למהדרין. רק למפרע, מה שקרה ממלכות החשמונאים, אז זה גרם שחכמי ישראל לא היו... הייתה להם, אם אפשר לומר, רתיעה מן הכישלון הזה. ולכן לא מדברים הרבה על זה. אבל זה לא מונע את החשיבות של החג כחג. אבל ההתייחסות לחשמונאים זה כבר אחרת, מכיוון שסוף-סוף

התלמוד זה התלמוד של הפרושים ומלכות החשמונאים הגיעה לצדוקיות הכי גמורה. זו תשובה ראשונה.

התשובה השנייה – אולי למדנו פעם דרך המהר"ל, אני לא זוכר אם למדנו את זה ככה – היא שמטרת היוונים, וזה כך נכתב ב"על הניסים", הייתה – יש גרסאות שונות לפי הנוסחאות, אבל הייתה – "לשכחם מתורתך", להשכיח את ישראל מהתורה. זאת אומרת לנתק את התורה כתורה, ועם ישראל. והייתה יותר נגד המסורת של התורה שבעל פה, מהספר של התורה שבכתב. מה קרה? הספר של התורה שבכתב לקחו את זה כספר חשוב, תרגמו את זה, וישמו את זה בספרייה של כל העולם. אבל בתנאי: "אין לכם חלק ונחלה באלוהי ישראל" (בראשית רבה ב, ה). זוכרים מה שאומר המדרש. וכמעט והצליחו! עכשיו, אנחנו חיים דור של תחייה של הקשר בין עם ישראל והתנ"ך. אבל בתקופה של אחרי ההתבוללות, האמנציפציה – כך אומרים, כן? – ובעולם כולו, בעולם התרבותי כולו, מה שאנחנו קוראים 'תנ"ך' זה היה שייך ליוונים. זה היה ספר שהיה קודם כול ביוונית, אחר כך בלטינית, אחר כך מתורגם בכל השפות ו"יש אומרים שגם היהודים יש להם ספר כזה בעברית"... כן, זאת אומרת כמעט והצליחו, ברור שלא הצליחו, אבל כמעט והצליחו. אתם זוכרים, כשתרגמו את התורה ביוונית – "תרגום השבעים"³, כך קוראים לזה – חכמי ישראל גזרו יום של אבל. מכיוון שהתורה נהפכה לספר. אבל היא לא ספר. היא דבר ה', ודבר ה' זה קודם כול דבר שבעל פה. ורק... יש צורך מסוים שכתבנו ספר מזה. אבל עיקר התורה זה בעל פה. והיוונים הבינו את זה, הם רצו לאמץ – "זה ספר חשוב מאוד אבל הוא אוניברסלי, קודם כול נתרגם את זה ליוונית". אבל עיקר התורה שהיא התורה שבעל פה של עם ישראל, הם רצו לעקור את זה.

ולכן, זה ההסבר של אחד מגדולי המפרשים של המהר"ל, הרב הוטנר ז"ל ב'פחד יצחק': אם היינו כותבים ספר של חנוכה, זה היה מצדיק את הניצחון שלהם. ולכן דווקא חנוכה נשאר בעל פה, זה מובן? זו תשובה אחרת לגמרי, אולי קשורה באיזשהו מקום לתשובה הראשונה, אבל העיקר צריך להיות בעל פה. כי הם קיבלו את הזהות של עם ישראל כאחת מהדתות של אותו ספר, אבל אחת מהדתות. השייכות לעם, לעם ישראל כעם היהודי, כמו שאנחנו מגדירים את זה כבר מאז תקופת בית שני – הם רצו לעקור את זה. 'זה לא שייך, זה לא שייך ליהודים, זה שייך לתרבות היוונית האוניברסלית, ואם אתם מקבלים את זה כספר – זה ברור, זה כדאי, בתנאי שלא תלמדו את זה בעברית' (צחוק). אבל כל מה שהוא

3. מגילה ט ע"א ומסכת סופרים פרק א הלכות ז-ח, ובמגילת תענית פרק אחרון: "בשמונה בטבת נכתבה התורה יוונית בימי תלמי המלך והחושך בא לעולם שלושה ימים".

עצם תורת ישראל הם רצו להרוס את זה, הם רצו לנתק את הזיכרון של עם ישראל מהתורה, והזיכרון של התורה מעם ישראל. ולכן כדי להתגבר על זה, אז המבחן זה הזיכרון בעל פה של כל מה שקשור לכאן, פחות או יותר בכל ההגדרה שלהם, זה מובן?

אז עכשיו יש לנו עוד נושא שנתחיל מיד עם הפרק של הרב, אז נתחיל: "שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו הפנימית מעקת הרוח היווני". אז פה יש כבר רמז על כל העניין של הטומאה שנכנסו במקדש, לא רק במקדש אלא בזהות של החברה היהודית דאז, דרך התרבות שלהם, שנקרא פה: "הרוח היווני המתהדר ביפיותו החיצונה" – אתם זוכרים את המקור? הגמרא אומרת על הפסוק – "יִפְתָּ אֱלֹקִים לְיִפְתָּ", שיש לנו רמז ליוון. יוון זה יפיותו של יפת. טוב זה נושא ידוע. זאת אומרת כל הסגולה של יפת היא מתגלה סוף סוף בעיקר בתרבות יוון. ומה שמגדיר את תרבות יוון זו החיצוניות של היופי הזה: "שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה". בחיצוניות זה יפה, אבל בפנים זה טמא. ואתם זוכרים שההגדרה של התורה על הטומאה, הגדרה בסיסית, מה זה "טמא" לפי התורה?

קהל: מת.

מניטו: מת. ואבי אבות הטומאה זה מת. ואיך אפשר לקשור את אותה הגדרה לנושא שלנו? טוב, מצד אחד אנחנו יודעים, זה פשוט, התורה נקראת 'תורת חיים' ולכן כל הרוח הטמא הזה שמתנגד ליעד של התורה, לכיוון התורה, זה נשמע מאוד פורמלי אבל זה כבר מובן, אז בא מצד המיתה. טוב אפשר לדרוש על זה הרבה.

כשאנחנו אומרים "טימאו את השמנים", הכניסו טומאה בשמן המאור, כן. אבל אולי באופן קצת יותר פנימי, אנחנו יודעים וזה – שוב אני מתייחס להסבר של 'פחד יצחק' – שמיוון יצא לאו דווקא את תורת היופי, אם אפשר להגדיר את זה ככה, 'אסתטיקה'. ופה הרב מדגיש את הצד, האספקט נאמר, החיצוני. זו החיצוניות של העולם, הם מומחים בחוכמת העולם החיצוני: 'טבע'. אבל לאו דווקא: יצא מזה מה שאנחנו קוראים עכשיו 'מדע'. ולא רק המדע זו היסטוריה לא פשוטה, ארוכה, מסובכת, אבל סוף־סוף השורש של הכיוון של התרבות הנוכרית מתחיל באופי של הנפש היווני דאז, של אותה תקופה, שהיה יכול להיות אחר! יש באותה תקופה, במקורות שלהם, אפשרויות אחרות של תרבות אחרת, מהגאונות של אותו יוון, מצאצאי יפת. אבל סוף־סוף בחרו איזה מין... איזה כיוון? וסוף־סוף נהיו מומחים לזה: החיצוניות של העולם, החיצוניות של המציאות. אז מצד אחד שזה היופי, ומצד השני שזה המדע, מה יש מאחורי היופי, הטבע כטבע. וזה לא רק המתמטיקה, כלשון של כל מדע. סוף־סוף זה מתגלה אחר כך, בהיסטוריה של התרבות האירופאית או המערבית

בכלל. אבל זה מתחיל אצל היוונים, בלי שום ספק. אלא דווקא דרך אותה מומחיות אז לא הצליחו לראות את הצד השני של המציאות – החיים. ולכן, הכניסו בנפש האדם את הייאוש של העולם החיצוני, את הטומאה של המוות שיש בטבע. זה מובן או צריך להסביר?

אתם יודעים שהפילוסופיה היוונית בחרה בנושאים שלה, נושאים דומים של מה שאנחנו מגדירים 'מחשבת ישראל': האדם, הגורל של האדם בעולם, היחס של האדם לעולם, בעיות נפש האדם. אבל השיטה שלהם סוף-סוף זו אותה שיטה שמתייחסים בה לדומם, לחיצוני. ומאחורי הצורה של היופי החיצוני, אנחנו מוצאים את הטומאה של המוות. כשהאדם החומרי במומחיות שלו – והחומרי זה בריאה של אותו בורא – אבל מכניס את הסטטוס של החומר, הלוגוס של החומר, בתוך נפש האדם – הוא ממית אותו. במקום 'תורת חיים', מכניסים את הרוח, 'רוח הטומאה' הזו שבאה מהחיצוניות של הדברים ושל העולמות כולם, ויש להם מומחיות גדולה, וזה מכניס את רוח הטומאה, זו עדיין רוח. ולכן הדת שיוצאת מהספר שלהם היא דווקא דת שהכיוון שלה זה המוות, בניגוד לתורה, שהיא 'תורת חיים'. תפסתם את זה?

טוב אתם רואים שוב, כי בסגנון של הרב ולא דווקא ברמזים – הם מגולים – אלא בסגנון עצמו יש המון רמזים למקורות של הנושא. אז אני חוזר על המשפט:

"שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו" – וטהרה זה חיים – "הפנימית מעקת הרוח היווני המתהדר ביפיפותו החיצונה שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה. השחרור שזכינו לו על ידי ההתעוררות הקדושה של תחיית הרוח הלאומי". ופה מייד יש נקודה שצריך לסייג, לפרש, כן. במוסר אחר, לא! נאמר, בספר מוסר אחר, היינו שומעים קצת אחרת: התעוררות הקדושה של תחיית 'הרוח הדתית' או 'הקודש'. אבל פה הרב מסביר לנו שאף על פי שהמרידה של המכבים הייתה בלי שום ספק מרידה לשם התורה, זו הייתה למעשה מרידה לאומית. כל עוד שהיוונים כפו על ישראל, על ממלכת יהודה, נאמר על היהודאים, את הממלכות של יוון, ממלכת יוון, סבלו את זה. כל עוד שהתורה הייתה יכולה להישאר בטהרתה. מכיוון שהיוונים רצו לנתק את הצד הלאומי של היהדות מהצד התורני שלה, אז התורה הייתה בסכנה. ולכן המרידה לשם התורה הייתה מרידה לאומית, זה מובן? טוב. סוף-סוף אנחנו יודעים שזה הביא לכישלון, ומה הסיבה? שוב אותה סיבה: שנאת האחים, עד שזה יסתדר באחרית הימים. אז נמשיך:

"...של תחיית הרוח הלאומי על ידי גיבורי קנאת הקודש" – אתם רואים את הקשר בין הביטויים. זו תנועה לאומית של גיבורי הקודש. זה מובן? טוב, זה נכתב לפני שייסדו את

"גוש אמונים" אבל זה דומה מאוד (צוחק). אז נמשיך: "החשמונאים הכהנים הקדושים" ופה יש עוד כמה נושאים אבל אולי כדאי להמשיך, שהמרידה התחילה דרך לויים, כוהנים. אבל מייד היו צריכים למסור את המלכות לשבט יהודה, ולא מסרו. וזה אחת מהסיבות לכישלון. כי התורה אוסרת את זה: כוהנים זה כוהנים, מלכים זה מלכים. בשעת הדחק אפשר לתת את המלכות לכוהן, אבל זה צריך להיות רק ארעי. היו צריכים למסור את זה ל... איך אפשר להגדיר את זה? לאיזו ממשלה חילונית או משהו כזה (צוחק). זאת אומרת לממשלה כממשלה, ולא עשו, זה היה כישלון, וזה היה שייך לניצחון של השיטה של החשמונאים, סליחה – של הצדוקים, על תורת הפרושים.

אז אני חוזר: "השחרור" הזה "הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים" – זאת אומרת, וזה מדבר גם לזמן שלנו עכשיו: כי כל מרידה, אם אפשר לומר שוב את המילה, או כל התגברות של 'לשם התורה', צריכה להיות גם כן באותו אופי. הוא אומר "לכל הדורות, לכל הזמנים" – הקשר הזה בין תורת ישראל ועם ישראל, כי כל פעם שמנתקים את תורת ישראל מעם ישראל, כעם, אז יש סילוף של התורה והעם נאבד. אתם יודעים את זה, כי הצדוקים נאבדו מההיסטוריה, כעם, אף על פי – אני רגיל לומר את זה הרבה פעמים – שהנטייה הצדוקית לא נעלמה מההיסטוריה שלנו. זה מובן?

"ההתנגשות של רוח יוון עם רוח ישראל" – פה אני רוצה לפתוח עוד ממד אחר של אותו נושא. אפשר, זה אולי חלום, אבל אפשר להבין מה היה יכול להיות אם היה שלום בין יוון וישראל כבר באותה תקופה. ויש לנו בעיות עם אתונה עכשיו, כן? (צחק קל). זאת אומרת פה – איזו סגולה לתקן את העולם החיצוני. כי סוף־סוף אחרי המדע, יש מה שקוראים 'טכניקה' אולי, יש תיקון העולם החומרי, אז איזו סגולה של צאצאי יפת לתקן את העולם החיצוני. ואם היה שלום, ברית נאמר, עם ישראל שהסגולה שלו היא לתקן את העולם הרוחני, וכל אחד בתחום שלו, עם שלום ביניהם, זה היה כבר התחלת ימות המשיח. לא הצלחנו.

אולי יש למישהו, אולי תביאו לי ספר בראשית של 'תורה תמימה'. כבר יש במדרש ורש"י מביא את זה. ב'תורה תמימה' א' (מבקש ממשהו לפתוח) סליחה מה אמרתי מקודם? כבר עם עשיו ויעקב זה כמעט אותו עניין, ותראו מה אומר רש"י על זה:

קהל (הרב אורי שרקי): זה הניסיון של הנצרות בעצמה.

מניטו: כן, הנצרות עשתה בלבול, ערבוב. דווקא הכניסה את הרוח הטמא של יוון בתוך הספר של התורה, ויצא מזה דת של 'אל מת'. וזה ברור, כן. לא צריך לדבר הרבה על זה, אבל זה ברור. ו... לא, אני אמשיך בחלום הזה: אז מה קרה? אם היו שניהם מומחים בתחום שלהם כן, אז עם ישראל היה נותן לעולם את רוח הקודש, ויוון הייתה נותנת לעולם את המדע ואת ה... – איך אומרים את זה בעברית? – Le technic?

קהל: טכנולוגיה.

מניטו: טכנולוגיות. כן, טכניקות. אתם רואים איך אנחנו צריכים להשתמש במילים שלהם כדי להגדיר את הדברים שלהם?

אבל מה קרה? עם ישראל היה מסוגל לעזור ליוונים במתמטיקה, בפיזיקה, בביולוגיה וגם להגיע לפרס נובל. אבל זה בעיקר התפקיד שלהם. אני רגיל להוסיף כאשר יהודי מטפל בזה, בעסקים של היוונים נאמר, החומריות של העולם, החיצוניות, המדע וכן הלאה – אף על פי שזה לא לשם תורה שהוא לא למדן, אבל הוא שייך לעם שלמד, אז מוסיף – אם רוצה או לא רוצה – מוסיף איזה ממד, איזה הד של קדושה, אפילו בחומר. זאת אומרת כשאתם קוראים את העבודות של מדענים יהודיים, אף על פי שהינם יהודיים רק מלידה, בעיקר, לרוב, אין להם עוד הרבה, כן? בכל זאת יש איזה משהו קצת דומה, אפילו במתמטיקה, מההסבר של יווני כיווני, גוי כגוי. זה מובן מה שאני אומר? ואם היה באמת שלום, היו עוזרים להם בתחום שלהם, כי לא כל חכם יכול להיות 'תלמיד חכם', אבל יכול להיות 'מדען'.

אבל מה קרה? היוונים החליטו לעשות את ההפך. זאת אומרת: לקחת את הנושאים, את הסגולה של עם ישראל, ולטפל בזה, אם אפשר לומר את זה כך. וזה נקרא דווקא 'הפילוסופיה'. ובנושא הזה יש הבדל בין המדע כמדע – המדע כמדע זה בריא, זה טהור, אם הוא מדויק, נכון. מה עושה איש מדע? הוא מגלה את רצון הבורא. זה מובן? זה יכול להיות דבר שבקודש, הקודש שבחול, אבל דבר של הקודש מכל מקום. פילוסופיה זה משהו אחר: זה להכניס את השיטה של המדע בנפש האדם. אתם מבינים מה קרה. אז אם לא היו פילוסופים ביוון ייתכן שהיה אפשרות של איזה מצב של שלום בין שתי התרבויות האלה, והיה יוצא מזה דברים גדולים. מה קרה? דווקא הבלבול והערבוב של הנצרות, זה ממש מה שלמדנו בשיעור אחר: "הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיְדִים יְדִי עֲשׂוּ" (בראשית כז, כב).

אבל אני רוצה לחפש את זה מכיוון שזה נראה לי מאיר את העניין (מדפדף בספר 'תורה תמימה'). זה על הפסוק: "שְׁנֵי גֵיִים [גוֹיִם] בְּבִטְנָה" אנחנו קוראים את זה בקרייכתיב.

כתוב "שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָה" עם שני יודים, זה הפסוק כ"ג בפרק כ"ה, בפרשת תולדות, "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ" כשרבקה הלכה לדרוש את ה' "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָה" וכתוב: "שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָה", אז – אל תקרא "גוים" אלא "גאים", עם אל"ף, כמו גאים אומר רש"י – "אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם..." טוב, אחר כך נראה את ההסבר. זאת אומרת שניהם, אנטונינוס ורבי, היו ידידים. זוכרים את כל הסיפור שלהם? רש"י מביא פה איזו דוגמה, כי זה היה אפשרי שעשיו ויעקב יהיו ממש אחים. אחד עוסק בכל העניינים של המדיניות העולמית, והשני עוסק בתורה, ואם אחד אוהב את השני ואם הם ידידים, אז זה כבר התחלה של ימות המשיח. הבנתם? אבל זה נכשל.

הייתה אפשרות כזו, רק דקה (כנראה פונה לשאלה בקהל) אני רק לקחתי את זה רק כדוגמה לפירושו של רש"י, כדי להסביר את הפיתוי של החברה הישראלית דאז, היהודית דאז: אולי אפשר להיכנס בברית איתם ולהצליח בזה. זה נכשל. אבל הייתה אפשרות, לכל הפחות תיאורטית. זה מובן?

קהל (הרב אורי שרקי): אנטונינוס היה פילוסוף.

מניטו: סליחה?

קהל (הרב אורי שרקי): אבל אנטונינוס היה פילוסוף, כלומר...

מניטו: תשמע, לא אמרתי שרבי היה צדוקי (צחוק). פה יש בעיה, זה לא קל, זה עדין מאוד. אבל לפי דעתי, זה הכוונה של המדרש שמביא רש"י: הנה, יש דוגמה שזה היה אפשרי, אולי. אבל תשמע, פילוסוף אמיתי שהוא לא מתיימר להיות...

(הפסקה בהקלטה)

קהל: מה המקום של האומנות בין העולמות האלה?

מניטו: סליחה, מה מה המקום של?

קהל: האומנות...

מניטו: טוב, זו שאלה... האם יש בעיה בזה, או שתם שאלה...?

קהל: אמרנו שהיופי שייך ליוון אז...

מניטו: לפי הגמרא. אני רוצה להסביר את זה. זה נושא בפני עצמו ואנחנו רואים שיש מחלוקת בין החכמים לפי הנטייה התרבותית שלהם, בגמרא כבר, בנושא הזה. אבל אין סתירה בין שני המקורות האלה: שמצד אחד אומרים שיוון "החשיכה את עיניהם של ישראל" (בראשית רבה ב, ד), הכניסה את רוח הטומאה ואת המוות. מצד שני המקור בגמרא שאומר על "יפת אלוקים ליפת" (מגילה ט ע"ב), זה יוון. לפי דעתי זו אפשרות. אם כל אחד היה בתחום שלו, וכל אחד היה מקבל מהשני מה שהיה צריך לקבל, הייתה אפשרות של תרבות מיוחדת לכל האנושות: מצד אחד מישראל ומצד השני מיוון, עם דווקא האומנות – יפת.

הבעיה של האומנות, שאם היא נוטה לעולם של יוון – אז היא נוטה ל'רוח הטומאה', אם היא נוטה ל'רוח של ישראל' – אז זה הוד והדר של הקדושה. מה קרה? שוב: שישאל – ואתם יודעים את זה, אנחנו חיים את זה – אנחנו עם מיוחד. הייתי אומר מוזר, אבל לא אמרתי... (צחוק). אנחנו עם מיוחד, פתוחים מלכתחילה, אנחנו מוכנים לכרות ברית עם כל יושבי הארץ. אבל שוכחים שמהצד השני יש בעיה, כי היחס צריך להיות הדדי. ולכן עם ישראל – ואני מתאר בדמיון מה קרה באותה תקופה של החברה היהודית של הבית השני, באותו זמן שהתרבות העולמית הייתה תרבות יוון בעיקר – אז היו פתוחים לתת ולקבל. כאילו יש לנו עסק עם אח, כן. אבל מהצד השני, קרה משהו אחר. יש מילה בלטינית, שכחתי איך היא אומרים את זה ביוונית, אולי זה יחזור. Imperia – במובן המודרני של [...] היינו אומרים מושחת...

קהל (הרב אורי שרקי): הגמוניה.

מניטו: הגמוניה, כן נכון. גם אצל האסלאם: השתתפתי לא מזמן בסימפוזיון על הנושא, אז היו הרבה יהודים פתוחים ללב שאמרו "חבל, אסלאם זה שלום". עד שמוסלמי אחד קם ואמר: "אתם לא מבינים לא עברית ולא ערבית, 'אסלאם' זה ההופכי של שלום, להשלים. זאת אומרת לאכוף שלום – זה אסלאם". מוסלמי זה... זה מובן?

אז מהצד השני, מהצד היווני, באה הנטייה להגמוניה או לאימפריאליסטיות. ורצו שוב לנתק את העם הזה, עם ישראל, מהסגולה שלו. זה מה שקרה. אז רק רציתי לציין שלפי המקורות שלנו יש החלום הזה שזה אולי אפשרי. אבל הכישלון הוא קיומי, הוא לא עקרוני. ודווקא העניין של הדוגמה של הנצרות מורה בעליל את כל הסכנה שיש בזה.

טוב, אני חוזר מצד אחר לשאלה שלך. ההיסטוריה שלנו עשתה סוף-סוף במשך כל התקופה של הגלות נשאר, נשארו בישראל, רק הכוחות והסגולות של שבט לוי, בלי שבט לוי: ההתייחסות לתורה כרבנים. וכל הסגולות והכוחות של שאר השבטים זה נאבד. יש הרבה פרקים ב"אורות" של הרב, שזה מין התחלה של נבואה, שזה עתיד להתעורר במדינת ישראל. ולכן אנחנו יודעים איך להיות 'דתי לפי התורה', אנחנו לא יודעים איך להיות 'אומן לפי התורה', אנחנו לא יודעים למשל איך להיות 'רופא לפי התורה', איך להיות 'משפטן לפי התורה'. והעומות הזה בין תרבות יוון ותרבות התורה, זה המצב של החברה הישראלית. חזרנו מהגלות עם כל הבעיות של הגלות. זאת אומרת, החיסרון הזה שכל מה ששייך לתרבות הכללית, לקחנו את הכלים סוף-סוף מהתרבות היוונית. ולכן, אתם יודעים, זו עוד סיבה למה הסיפור הזה לא נכתב, מכיוון שלא נגמר. זו אותה מלחמה שאנחנו ממשיכים בתקופה שלנו. אז ודאי שיש אומנות כשרה לפי התורה, ודאי שיש כל זה לפי התורה. אבל כל עוד שזה מעורבב, מלוכלך ממקור רוח הטומאה ההיא שבאה מהחוש היווני של העולם, כי זה עולם מת!

לא פעם אני מצטט את הדוגמה ההיא: אתם יודעים שאסור להיכנס בכנסייה או ב... טוב, בבתי עבודה זרה, וגם במוזיאון, כמו שאומרים. יש איזה רגש של יהודי שלא סובל את זה, יש פסלים שמה. טוב. אז פעם, לשם מצווה, הייתי מוכרח להיכנס ולראות מה זה ה-statue היווני. ראיתי את זה כשוק: זו צורה של חיים מתים. עיניים בלי שום אור. ואתם מתארים לעצמכם במה מדובר. למה דיברתי על זה? מה דיברתי מקודם? מה אמרתי מקודם?

קהל: על האומנות...

קהל (הרב אורי שרקי): שחזרנו מהגלות...

מניטו: טוב. אבל אני אקח את העניין מצד אחר. אבל אתם יודעים שכל מה שמגדירים כ'אומנות יהודית', התוכן הוא גוי, עם איזה צליל יהודי. זה מובן? למשל החנוכיות: עד התקופה שלנו שיש קצת-קצת חנוכיות ישראליות, כל החנוכיות היהודיות היו בסגנון של הגויים עם איזה טעם יהודי. זה מובן? וזה לא רק החנוכיות, זה כל החיים שלנו. טוב, מה שרציתי לומר זה שיש הבדל בין הפרופיל של הזהות היהודית של סוף תקופת הגלות – מה נשאר מהתורה? רק הצד של... הקודש? 'הכול קדוש', הצד של הלוי, הכהונה. אני זוכר תקופה, כשהייתי צעיר, בגיל שלכם, קצת פחות, וכשהיינו רוצים ללמוד יהדות, ללמוד תורה – ללמוד יהדות נאמר – אז היו אומרים לנו: אתה רוצה להיות רב? טוב, סוף-סוף למה לא, אבל (צוחק) – זה הגיע ממש לאותו מצב: יהודי שרצה ללמוד קצת תורה, היה

צריך ללכת לבית מדרש לרבנות. זה מה שנשאר. אתם מבינים את המצב? טוב. עכשיו ברוך ה', זה משתנה קצת, אפשר גם ללכת לבית מדרש בלי ללמוד יהדות, כן, זה שינוי (צוחק עם הקהל). טוב, אני חוזר לעניין. הייתה שאלה פה?

קהל: כן, אמרת כאילו הייתה אפשרות של ברית. אבל לא הייתה, כיוון שהיה רצון מצד היוונים. אבל בלי רצון, אפילו בלי רצון, אתה מבין? נדמה לי שהדבר הוא בלתי אפשרי. כיוון שאם אתה – יש ברית עם היוונים, אז התחום של היוונים זה כמו שאמרת את כל הדברים שקורים עכשיו בחול. אז התחום של היהודים יהיה שוב מצומצם...

מניטו: לא, לא, לא אמרתי...

קהל: אבל אם יש ברית, אז יש תמיד פיתוי משני הצדדים!

מניטו: נכון, אבל אני שוב חוזר לתשובה: לפי הלשון של הרב לא אמר 'חול', אמר 'חיצוניות של המציאות', זה לא אותו דבר. מי שלמד מדע, ושורש השיטה של המדע זה התרבות היוונית, יודע שהמדע לא עובר את החיצוניות של המציאות. וכשמדובר בגורל של האדם, אז זה כל השיטות של מדעי הרוח, כביכול. למשל, גם בשיטה הישראלית – כי האוניברסיטה זה אוניברסיטה, וכו'. אבל זה לא 'מדעי הרוח', זה 'מדעי החיצוניות של הרוח', ולא הרוח עצמו. זה ידוע לכול, לא צריך להסביר יותר. רק לעם ישראל היה לו הכוח, הסגולה, של החוש הנבואי להבין את החיים. ולכן התורה נקראת 'תורת חיים', זה לא לחינם. מה קרה? ואני אתן דוגמה. אתה (פונה למישהו בקהל) שאלת על הפילוסוף – כשהפילוסוף לא מתיימר לדבר על עניינים של דת, אפשר לכתוב ברית. כשמתחיל להיות דת, זו הצרה. אתם מבינים? כי הפילוסופיה כפילוסופיה, זה הלוגיקה. ואם מוסיף על זה איזו מין רוחניות, כביכול, דתיות כביכול, פילוסופית, מדעית כביכול, אז התחרות מתחילה. אז השאלה היא האם אפשר לגוי לחיות בלי דת? אז יש לו בחירה: או הדת האמיתית או בלי דת. בסופו של דבר זה נושא בפני עצמו. אני, כשלעצמי – זה הניסיון שלי – אני מעדיף פילוסוף בלי שום דת, אפשר לדבר אתו, אפשר לשמוע אותו, [לעומת] מנוצרי למשל. טוב, זו שאלה בעייתית, כן? נוצרי מבין קצת מהערכים של התנ"ך, כביכול. אז אולי אפשר להתקרב יותר מפילוסוף אתאיסט? אני לא יודע. כשאני קורא את הפילוסופים של הסטואה, למשל, אז אני קורא חכמים גדולים, שלא היו קשורים לנבואת ישראל, ושאפשר לכתוב ברית איתם. כשאני קורא...

קהל: למי אתה מתכוון?

מניטו: לסטואה stoicism Les. כשאני קורא פילוסוף נוצרי למשל, אפילו פילוסוף יהודי מודרני (צחוק בקהל), זה לא אותו דבר. ורק רציתי להביא כדוגמה לאותה אפשרות. הצרה של עם ישראל שהגויים שלו אינם 'גויים' ממש (צוחק). זה הכישלון של ברית בני נח. איפה נמצאים בני נח? אין! למשל, בהקשר למה שדיברנו על המשנה בפרק חלק – יש בעיה! האם נוצרי יכול להיות בן נח? מסופק! הוא קורא בספרים חיצוניים, והוא אוכל אבר מן החי. אפילו נוצרי. ייתכן שזה היה החלום של חכמי ישראל במפגש עם החברה היוונית, ולכן היה פיתוי להרבה-הרבה רבנים. מהם נכשלו, מהם האמינו. אבל אפשר להבין את האפשרות הזו, זה מובן? אם אין עוד שאלות אפשר להמשיך ב... איפה היינו?

"ההתנגשות של רוח יוון עם רוח ישראל" – פה פתחתי את הנושא הזה. ומה שאמר הרב זו ההתנגשות, מה שרציתי להסביר שהייתה אפשרות שלא תהיה התנגשות, אלא חברות. זה מובן? "זהו פרוצס שאינו פוסק עד אשר יפוח היום הגדול, אשר בו יהיה נצדק קודש" – טוב, זה מובן, לא צריך להסביר. יש לנו איזו תקווה שסוף-סוף נגיע לסוף המלחמה עם יוון. והניצחון הוא... הוא לא בהישג יד. כל עוד שהשיטה התרבותית היוונית, היא השיטה של האינטליגנציה, של ההשכלה היהודית – היוונים ניצחו, זה מובן, כן. וכל עוד שהמצב הוא כמות שהוא: מצד אחד חכמי ישראל שעוסקים רק בצד ה'כלי הקודש' שבקודש, ומצד שני אנשי רוח, אם אתם רוצים יהודים, שעוסקים בנושאים של התורה, אבל לפי שיטת היוונים, אז זה אותה מלחמה, זה אותו מתח, זה אותו עימות, וזה לא נגמר. ולכן, אני חוזר על מה שאמרתי, ייתכן שזו עוד סיבה למה הסיפור הזה עוד לא נכתב, כי לא נגמר. מגילת פורים אפשר לכתוב ואפשר ללמוד בכתב, זה כבר מקרא, 'מקרא מגילה'. אבל מגילת חנוכה – זה לא נגמר. זה מה שרציתי לומר, אנחנו רואים איך הרב מבטא את זה.

קהל: למה הרב מתכוון לקראת "יפוח היום"?

מניטו: מה?

קהל: הרי אנחנו יודעים שעשיו לא עושה תשובה?

מניטו: לא, פה מדובר ביוון. "אמנם"... צריך להבין את זה: כל התרבות הרומאית בלי דרכי החשיבה של התרבות היוונית, זה כלום, כן? זה מובן.

"אמנם כח החיים הגדול הטמון בהאור הצנוע שבנר החנוכה" – יש פה, יש בזה רמז יפה מאוד, מכיוון שאנחנו מדברים על צאצאי יפת. כאילו יש לנו רק, לא המנורה של אהרון הכהן אלא רק החנוכייה, הנר הקטן הזה. הבנתם את ה-"האור הצנוע שבנר החנוכה הוא

מבטיח לנו את בטחונו של הניצחון של נצח ישראל" – זאת אומרת, סוף-סוף אנחנו צריכים להחזיר לאהרון הכהן, את הנר של יהודה המכבי. ולפי דעתי העניין הוא ככה: כשהחליטו שדווקא המאורע של חנוכה, של המכבים, הוא המאורע ההיסטורי של 'חג האורים' נאמר, של כ"ה בכסלו, של 'חנוכת הבית' אם אפשר לומר – אז הגמרא בין הסברים שונים אפשריים בחרה להסביר את זה ככה: כל השמנים היו טמאים, טמאים או טמאות?

קהל: טמאים.

מניטו: טמאים, כן, חוץ מפך קטן שהחזיק מעמד, עד שהכינו עוד שמן, כדי להאיר את המנורה. וייתכן מאוד שאנחנו עוד בתקופה של אותם פכים הקטנים עם כל הרמזים שיש בגמרא. זה דור של המכבים שממשיך על מהלך הדורות בכל הזמנים – "יהמו יחמרו המים העכורים של ימי החולין הסוערים הרוצים לבלוע כל קודש, ישטפו בעזוז רעשם ממלכות ועממים אבל חוסן ישראל לעד לא ימעד. בתוכיתה של נשמת האדם ישנה הכרה שבלא אור הקודש, בלא נצוצי הקדושה המחיים את כל..." – אתם רואים את הסגנון, כן? מדובר בצד החיים, ולכן מדובר בקודש. כשמדובר בצד המוות – ומה זה מוות? הטבע בנשמה. כשמכניסים חוקי הטבע בעולם הנשמה זה כבר מוות. זו טומאה. מה שהיה חי ומת, זה נקרא טמא – "אין" – בלי "נצוצי הקדושה" האלו "אין עמדה". "עמדה" או "עמידה"?

קהל: "עמדה".

מניטו: "עמדה לא לרוח האדם ולא לחברתו, ללאומיו, ולמלכותיו". ופה בשבוע הבא נלמד קטע אצל המהר"ל שאומר שצריך שכל האפשרויות של המלכויות ייגמרו, עד שיהיה הטוב, נאמר, או התקופה, או העידן של מלכות המשיח. אז היה קודם כול ניסיון באופי, בצורה, בטיפול של מלכות בבל. אחר כך פרס-מדי. אחר כך יוון-רומי. כל האפשרויות האלו נכשלו. ועד הסוף זה התור של מלכות ישראל. וזה יבוא לפי מה שאנחנו לומדים פה, וגם במקורות שלנו, יבוא מהשאיפה של האנושות כולה, עד שיגיע איזה ייאוש מכל הניסיונות האלה. הניסיונות של תרבות בלי חיים. וזה נגמר... ואני חושב שכפי מה שאתה אומרת, תזכיר לי את השם שלך...

קהל: יהודה.

מניטו: יהודה, כן גם אתה (פונה לאחר בקהל בשם זהה) המכבים האלו... (צחוק בקהל). שאנחנו חיים, בלי שום ספק, בתקופה של סוף ממלכת רומי. זה סוף הנצרות, זה סוף

רומי, ברור, כן. זה התחיל כבר בערך באמצע מלחמת העולם הראשונה, כבר זה היה הסוף שלה. ולכן גם התקווה הרדומה של הנצרות תיפסק, ומהאנושות כולה תבוא השאיפה למה שאנחנו מגדירים 'מלכות המשיח'. טוב, אתם צעירים, יש לכם זמן לראות את זה...

"והיכן הוא האוצר אשר האור הזה הקדוש בעצם טהרתו גנוז, הוי אומר באותו גוי קדוש אשר מני אז עד עולם הוא הנהו נושא את הדגל של תביעת הקדושה בטהרתה בעולם" – והרב משתמש במילה "תביעה". ולמה ניתנה התורה לישראל? מכיוון שהיה בישראל תביעה לתורה, זה פשוט מאוד. אז סוף-סוף, כפי שהיה רגיל לומר הרב, כל העולם כולו יודע עכשיו את הכתובת, יש לנו דואר (צחוק קל). נמשיך: "בעתים נורמליות הננו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית, ידעו כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים" – שוב, אותו סגנון. 'ארצות החיים' זה העולמות העליונים, והרב השתמש בזה – 'ארצות החיים' – כדי להגדיר את המצב של העולם כולו "כל באי העולם המתהלכים בארצות החיים", שהקדושה של ארץ ישראל תהיה הקדושה של כל העולם כולו. ואז כבר יידעו – "כי אור עולם לנו – לנו ישראל – ונמאנתו קרנים להנהיר בהם ועל ידם ארץ וחוצות, ומצות נר חנוכה, הסמל הקדוש הזה, היא להניחה על פתח ביתו מבחוץ".

אני חושב שזה מתחיל להיות שוב מה שבתקופות קצרות מאוד בהיסטוריה שלנו זה היה: האומץ הזה להיות – זה בסוגריים – 'אור לגויים'. זה מובן? והוא קושר את זה לסמל של נר חנוכה. לאמיתו של דבר, כשלומדים את הכוונה של ההלכה ההיא, זה לא רק כדי שעם ישראל יראה את פרסום הנס, אלא גם הגויים שהיו בשוק. אתם זוכרים את הגלות.⁴

"בעת אשר הנהרה המקודשת מופיעה היא גם מבחוץ אין אנו צריכים לדאוג" – זה, זה יפה. הייתי, היינו אומרים ההפך: כשאנחנו לא דואגים, אפשר לשים את זה בחוץ. אז הרב אומר לדייק: כשאפשר לשים את זה בחוץ, אין צריך לדאוג. "כבר יודעים אנו ובטוחים אז שהפנים הוא מלא אורה" – תפסתם את הרעיון פה – "טעמה כי טוב סחורה לא יכבה בלילה נרה" – זה ב'אשת חיל' – "אמנם בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות בעולם, שנאה פראית על ישראל ועל גזעו המקודש, בוז ומשטמה על כל קניני קדשו, עמדת תוללים ריקי לב ומוח המחללים את גאון עוזו, אז הנהרה שמבחוץ לא תוכל להגיה". צריך ח.

קהל (הרב שרק): לא, להגיה...⁵

4. נשמע גם כמו 'לימוד', דקה 1:06.

5. "להגיה" – מלשון "ועל דרכיך נגה אור" (איוב כב, כח).

מניטו: "להגיה את המחשכים העבים שהם שולטים שם. אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קניני תרבותו הפנימיים" – ופה הרב משתמש לא במילה "תורתו הפנימית" אלא "תרבותו הפנימית" – "אל קניני תרבותו הפנימיים" – שוב פה יש עוד, אנחנו מגיעים לנושא חשוב: הייתה תרבות יהודית. יהודית-צפון אפריקאית, יהודית-נורבגית, יהודית-מזרחית אירופאית, וכן הלאה. זו הייתה תרבות יהודית עשירה מאוד, אבל תרבות בצמצום. זה לא התרבות הישראלית שהרב מתכוון אליה, לפי התורה עצמה. זה לא התרבות העברית. והעולם צריך לא את הפולקלור היהודי, אלא סוג של תרבות שתהיה תרבות עברית, ולא רק הדת היהודית, דהיינו התורה של שבט לוי – זה שייך לנו, לא להם. תפסתם את ההבדל?

"אל טהרת רוחו ונקיון כפיו, אל תורתו תורת אמת, המיוחדת לו" – זה מה שהוא אומר, התורה המיוחדת לישראל, ולכל הנלווים לישראל, אבל זה בודדים. העניין של 'אור לגויים', אור בחוץ, זה לגויים פשוטו כמשמעו. זה מובן, כן. אבל לזה צריך 'תרבות עברית'. אני אומר 'עברית' כדי לכלול את כל הסגולות של כל השבטים, ולא דווקא האופי הפולקלורי של קהילה זו או אחרת. אף על פי שזה כבר משהו גאוני בעיני הגויים, אבל זה לא ממלא את השאיפה של הקודש בעולם, של הגויים עצמם. זה מה שהרב רוצה להסביר. וזה מתחיל ממש בצדדים מצחיקים: כשאתם רואים כמה שחקני כדורגל גויים יש בקבוצות ישראליות, אז זה מתחיל ככה. ושמעתי פעם אחד מהם אומר: "אני אוהב לחיות בארץ הזו" (צוחק). הוא אמר את זה באנגלית, אבל זה לא משנה (הקהל צוחק). מה מצא בארץ? אותו כושי-אמריקאי⁶ שונא את היהודי של ניו-יורק או שיקגו. הוא מגיע פה ומגלה – והוא לא יכול להסביר, אפילו מרצה באוניברסיטה לא מצליח להסביר – הוא מגלה משהו, שדווקא נותן תשובה לשאיפה האנושית שלו. טוב, זה כבר מה שאמרו נביאי ישראל. זה מובן?

"ואל מצותיו, שהן ארחות חייו לעולמים, לבנין ביתו על אדמת קדשו בכל עוז קנאת קודש, על פי תכונתו ועל פי רוחו, והנר הזה סמל נצחוננו מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את אורח חייו והארת נשמתו. ובנר הזה האצור אצלנו פנימה ידע נאמנה, שלא יחסר כל שהוא, מכל עשרו הרוחני ומכבודו כבוד האמת והצדק. וסוף כל סוף יבואו רחוקים ויכירו כי נחלת עולמים לתבל כולה" – פה יש איזו תמונה חזקה מאוד. טוב, יש אפשרות אחת, בשעה שאין סכנה, אז חובה עלינו – זו מצווה, אמרה הגמרא – חובה עלינו לשים את נר חנוכה בחוץ כדי שהוא יאיר לגויים. כשיש סכנה, אז החובה היא מתחלקת, אם אפשר

6. הביטוי 'כושי' לא נאמר כביטוי לעגני-גזעני, אלא כמבטא את המוצא – בני כוש.

לומר: החובה היא "על שולחנו", על שולחןך שלך, ומרחוק יבואו לראות מה קורה בבית שלך. זה ההבדל.

"לנצחון הצדק והאמת להנצחת השלום והעמדת חיי האנושיות על מכונם האיתן והבטוח" – שוב, חיי האנושיות – "נחלת גויים כולם, באחרית הימים, לא ממקום אחר תבא כי אם מבית ישראל ומשולחנו הגבוה: "תערוך לפני שולחן נגד צוררי" – זה קשור יפה – "דישנת בשמן" – איזה שמן? חנוכה, ברור – "ראשי כוסי רויח".

טוב, נמשיך:

"ונפשות כל יצורים ימלאו צמאונם לכל נשגב וטהור, לכל אמת ואמונת אומן מההשפעה הטהורה אשר תצא מנר ישראל" – מדובר בנר חנוכה – "אשר בשעת הסכנה היה מניחה על שולחנו ודיו. ומטל חרמון היורד על הררי ציון, יצוה ד' את הברכה לישראל ואדם, כאמור והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ועוד ישובו בנים כולם יחד, לשיר מקרב לב ונפש, 'זה חלקי מכל עמלי, עם ישראל חי, ויחיה יחיה עד בלי די', ועבור תעבור סערת הסכנה במהרה בימינו, ונשוב אל מצות נר חנוכה להשיבה על מכונה, להדליקה על פתח ביתינו מבחוץ, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, על עמו ונחלתו סלה".

וייתכן מאוד שהפרק הזה נכתב הרבה זמן לפני שמדינת ישראל בחרה במנורה כסמל. אבל יש אולי איזו נטייה של הנפש היהודית לחזור להרגל הסמלי שלה. ואני זוכר כשהייתי קטן בגלות, יותר מבית הכנסת עצמו, החנוכייה בבית – זה היה הסמל של בית ישראל. אני זוכר את זה כאילו זה היה אתמול: בית כנסת זה היה בית כנסת. ובבית כנסת היו מגיני דוד, היו מנורות, אבל החנוכייה בבית – זה היה המקדש של ירושלים. ייתכן שיש לכם ניסיונות דומים, כבר. אה, נולדתם בארץ, וזה מזל.

טוב, אז נחזור בשבוע הבא עם הטקסט של המהר"ל.